

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN ÖZ YETERLİK İNANÇLARI*

Kübra KORKUT
kubra_korkut@yahoo.com.tr

Yrd.Doç.Dr. Emine BABAÖĞLAN
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
ebabaoglan@yahoo.com.tr

ÖZET

Bu araştırma sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının cinsiyet, hizmet yılı ve okulun bulunduğu yerleşim yeri değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Tarama modelinde olan araştırmanın evrenini, 2008-2009 eğitim öğretim yılında Burdur ilinde görev yapan 876 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Burdur ili Merkez, Ağlasun, Kemer, Gölhisar ile Bucak ilçelerindeki resmi ilköğretim okullarında öğretmenlik yapan 423 sınıf öğretmeni ise araştırmanın örnekleimidir. Bu örneklemin 401'ine ulaşılmıştır. Araştırmanın verileri "Öğretmen Öz Yeterlik Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" ile toplanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde aritmetik ortalama ve standart sapmanın yanı sıra bağımsız t-testi ve ANOVA istatistik teknikleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının cinsiyet ve okulların bulunduğu yerleşim yerlerine göre farklılık göstermekle birlikte hizmet yıllarına göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Öz Yeterlik, Sınıf Öğretmeni.

PRIMARY SCHOOL TEACHERS' SELF EFFICACY

ABSTRACT

This research aims at determining the self efficacy beliefs differ according to the primary school teachers' gender, teaching experience and the location of the school. Survey model was used in research. The population of the study is 876 primary school teachers. The sample is 423 primary school teachers however, in the research, 401 primary school teachers were reached in centrum of Burdur, the others are in Ağlasun, Kemer, Gölhisar and Bucak district in Burdur. Data of the study was collected with the teacher self efficacy scale and the personal information form. Statistical techniques such as means and standard deviations, independent t-test and ANOVA were used for analyzing the data. These research findings show that self efficacy beliefs of primary school teachers significantly differ according to gender and the locations of the schools but don't significantly differ the teaching experience.

Keywords: Self efficacy, primary school teacher.

* Bu araştırma Kübra Korkut'un, Yrd. Doç. Dr. Emine Babaoğlan'ın danışmanlığında hazırladığı Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu'nun desteklediği yüksek lisans tezine dayanmaktadır.

1. Giriş

Öz yeterlik inancı, Albert Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı'nın merkezinde yer alan temel kavramlardan biridir. Bandura'ya (1986) göre öz yeterlik inancı, "Bireyin belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip başarılı olarak yapma kapasitesine ilişkin kendi yargısıdır" (s. 391). Benzer şekilde Sharp'a (2002) göre öz yeterlik inancı, birey davranışlarının en önemli yordayıcısıdır. Bireyler bir görevi gerçekleştirmek için gerekli yeteneğin ve denetim gücünün kendilerinde bulunduğu inanırlarsa, bu görevi seçmeye daha istekli olur, bu konudaki kararlılıklarını dile getirir, gereken davranışları sergilerler (Sharp, 2002).

Öz yeterlik inancı, birbiri ile etkileşim halinde olan başlıca dört bilgi kaynağına dayanmaktadır. Bunlar: performans başarıları, dolaylı yaşantılar (başkalarının deneyimleri), sözel ikna ve duygusal durum olarak ele alınmaktadır (Bandura, 1977, 1994). *Performans başarıları* bu dört temel kaynağın en etkili olanıdır (Bandura, 1995). Bireyler çeşitli eylemler gerçekleştirir ve bu eylemlerin sonuçlarını değerlendirir. Bu değerlendirme sonuçlarını, benzer eylemleri gerçekleştirme yetenekleri konusunda bir yeterlik inancı geliştirmekte kullanır ve geliştirdikleri inançlara uygun hareket ederler (Bandura, 1986, 1995; Pajares, 2002). Bireyin giriştiği işlerde gösterdiği başarı, onun daha sonra benzer işlerde başarılı olacağını göstergesidir. Dolayısıyla yaşanan başarı ödül etkisi yapmakta ve bireyi gelecekte de benzer davranışlara güdülemektedir. Diğer yandan öz yeterlik inancının oluşturulmasında, başkalarının deneyimlerinden edinilen bilgiler (*dolaylı yaşantılar*), bireysel deneyimlerden elde edilenler kadar etkili değildir. Bireylerin, söz konusu alanda deneyimleri yoksa veya sınırlıysa, başkalarının deneyimlerinden daha fazla etkilenmeleri olasıdır. Yaş, eğitim düzeyi ve (veya) cinsiyet gibi özellikleri kendisine benzeyen modelin başarısı, bireyde ben de yapabilirim duygusu yaratırken; başarısızlığı, bireyin kendi başarıya yeteneği konusunda şüpheye düşmesine neden olabilmektedir (Bandura, 1986, 1995; Pajares, 2002). Ayrıca aile, arkadaşlar, meslektaşlar ya da danışmanların, bir davranışın başarıyla yapılabileceğine ilişkin teşvik ve öğütlerle bireyi cesaretlendirmesi (*sözel ikna*) (Bandura, 1986), öz yeterliğin değişmesine neden olabilir (Woolfolk-Hoy, 2000). Bireyler çevrelerinden gelen ikna edici öneriler ile geçmişte başarılı bir biçimde üstesinden geldikleri durumların olumlu etkilerini sürdürme eğilimindedirler. Ancak, bireylerin herhangi bir işi yaparken yaşadıkları kaygı durumlarının (*duygusal durum*) öz yeterlik inancı üzerinde olumsuz bir etkisi vardır. Yüksek kaygı, bireyin performansının düşmesine neden olur. Birey fazla kaygılı ve huzursuz değilse, daha başarılı olur. Ayrıca, bireyin davranışa girişeceği sırada bedensel ve duygusal olarak iyi durumda olması girişimde bulunma olasılığını arttırabilir (Bandura, 1986).

Dört bilgi kaynağı öz yeterlik inancını olumlu yönde etkilediği gibi olumsuz yönde de etkileyebilir (Bandura, 1997). Zimmerman (2000), öz yeterlik inancının, çok boyutlu olup farklı alanlarla bağlantılı olduğunu ve öz yeterliğin duruma bağımlı olduğunu belirtmiştir. Bandura'ya (1977) göre, öz yeterlik duruma özgüdür ve genel olarak belirlenemez.

Öz yeterlik inancının, bireyin yaşamında önemli bir yere sahip olan bilişsel, motivasyonel, duygusal ve seçim yapma süreçleri gibi dört temel psikolojik süreci de etkilediği belirtilmektedir (Bandura, 1997). Bu açıdan bakıldığında, öz yeterlik inancının yüksek olması, bireylerin kendilerine daha yüksek hedefler oluşturmasına ve

verdikleri kararlarda tutarlı ve mücadeleci olmalarına neden olarak motivasyonlarının daha da yüksek olmasını sağlamaktadır (Locke ve Latham, 1990). Bununla birlikte öz yeterlik inancı, bireylerin başarılı olabilecekleri inancı ile farklı çevrelere girmelerini ve farklı aktivitelerde bulunmalarını sağlayarak da onların seçim yapma süreçlerini etkilemektedir (Bandura, 1997).

Araştırmalar, bireylerin öz yeterlik inançlarının davranışlarını etkilediğini ortaya koymaktadır (Bandura, 1977; Enochs ve Riggs, 1990). Bu nedenle, bireylerin öz yeterlik inançlarının sorgulanması, davranışlarını açıklamak ve anlamakta yardımcı olabilmektedir. Bir birey olarak öğretmenlerin de öz yeterlik inançlarına dayanarak, davranışlarını anlamak ve açıklamak olasıdır. Gordon, Lim, McKinnon ve Nkala'ya (1998) göre öğretmenlerin, öğrencilerin performanslarını ve davranışlarını etkileme yeteneklerine olan inançları öğretmen öz yeterlik inancı olarak tanımlanır (Akt. Kurbanoglu, 2004).

Yapılan araştırmalara bakarak, öz yeterlikleri yüksek olan öğretmenlerin öğretim sürecinde yer alan temel konuları başarıyla yürüttüklerini ve diğer öğretmenlere göre farklı olduklarını söylemek olanaklıdır (Kiremit, 2006). Buna ek olarak öğretmenlerin öz yeterlik inançlarının, sınıf içi davranışıyla, yeni fikirlere açık olmasıyla ve öğretmeye yönelik olumlu tutumlar geliştirmesiyle de doğrudan ilgili olduğu ifade edilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2004). Öz yeterlik inancına bağlı olarak, öğretmenlerin kullandıkları yöntemlerin, öğretimin ve öğrenme zorluğu çeken öğrencilere dönütlerin de farklılık gösterdiği, bunların da öğrenci motivasyonu ve başarısını etkilediği ortaya konmuştur (Özkan, Tekkaya ve Çakıroğlu, 2002; Türkmen, 2007). Çünkü öz yeterlik inancı yüksek olan öğretmenler, öğrenci başarısını ve motivasyonunu kontrol edebileceklerine, en azından etkileyebileceklerine inanırlar (Tschannen-Moran, Woolfolk-Hoy, ve Hoy, 1998). Benzer şekilde, öğretme yeteneklerine güvenen öğretmenlerin, uzun süre sebat edeceği ve farklı dönütler vereceği belirtilmektedir (Gibson ve Dembo, 1984; Sparks, 1983). Bu bulguyu destekleyen başka araştırma sonuçlarında da öz yeterlik inancı sayesinde öğretmenlerin, güçlüklerle karşılaştıklarında mücadele etme ve sonuca ulaşana, bir çözüm üretene kadar sorunun üzerine gitme eğilimlerinin arttığını belirtilmektedir (Gibson ve Dembo, 1984; Ashton ve Webb, 1986; Ross, 1992).

Bunlara ek olarak öğretmenlerin öz yeterlik inançları, öğretmenlikle ilgili duygu, düşünce ve davranışlarında belirleyici rol oynamaktadır (Demirel, 1993). Öz yeterlik inancı yüksek olan öğretmenler, öğrenci merkezli dersler işleyip, derslerini de öğrenci merkezli yöntem ve tekniklere göre sürdürmektedir (Henson, 2001; Küçükylmaz ve Duban, 2006; Plourde, 2001). Bu durumda, öğretmenlerin öz yeterlik inançlarının, öğretim ortamının hazırlanmasında, öğrencinin öğretim sürecinde istenilen düzeye ulaşabilmesinde ve öğrenme-öğretme faaliyetlerinin verimli bir şekilde yürütülebilmesinde bir araç olduğu söylenebilir (Kiremit, 2006). Bu nedenlerle öğretmen öz yeterlik inançlarının güçlendirilmesi önemli görülmektedir.

Öğretmenlerin öz yeterliğini etkileyen faktörler hakkında bilgi sahibi olması, öz yeterliklerini güçlendirmek açısından gereklidir. Öz yeterlik inancını etkileyen dört temel faktör burada da etkilidir. Bunların dışındaki bazı faktörlerden de söz etmek olasıdır. Bilgi birikimi gibi öğretmen ile ilgili değişkenler; öğretmenlerin sosyal statüleri

gibi sosyo-ekonomik değişkenler; toplumdan ve meslektaşlardan gelen destek gibi çevresel faktörlerden söz edilebilir (Tschannen-Moran ve Woolfolk-Hoy, 2001).

Belirtilen nedenlerle, sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerine, hizmet yıllarına ve çalıştıkları okulların bulunduğu yerleşim yerlerine göre öz yeterlik inançlarının farklılaşp farklılaşmadığının araştırılması gerekli görülmektedir. Araştırmanın alan yazında, öğretmen öz yeterliği kapsamında yapılmış çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir. Aynı zamanda, araştırmanın öğretmen davranışlarını tahmin etme ve geliştirmede açıklayıcı olması umulmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının cinsiyete, hizmet yılına ve çalışılan yerleşim yerlerine göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmayla, sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının cinsiyete, hizmet yılına ve çalışılan yerleşim yerlerine göre farklılık gösterip göstermediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu yönüyle araştırma betimsel bir nitelik taşımaktadır.

2.2. Evren ve Örneklem

Burdur il, ilçe ve köy ilköğretim okullarında görev yapan 876 sınıf öğretmeni araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme, tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiştir. Örneklem seçiminde, Burdur ilindeki ilçeler dikkate alınmıştır. Bu araştırmada, Burdur ili şehir merkezinde (141) ve Ağlasun (37), Kemer (10), Gölhisar (85) ile Bucak (150) ilçelerindeki bütün ilköğretim okullarında öğretmenlik yapan 423 sınıf öğretmenin 401'ine ulaşılmıştır. Bu sayı evrenin %46'sını oluşturmaktadır. Örneklem ulaşılma oranı %94,7'dir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 141'i kadın, 260'ı erkektir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada sınıf öğretmenlerine ait bireysel (demografik) bilgileri toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Bu formda, sınıf öğretmenlerinin cinsiyetini, hizmet yılını ve çalıştıkları okulların bulunduğu yerleşim yerini belirtecekleri üç soru yer almaktadır. Ayrıca Tschannen-Moran ve Woolfolk-Hoy (2001) tarafından geliştirilen; Çapa, Çakıroğlu ve Sarıkaya (2005) tarafından Türkçe'ye uyarlanan 24 maddelik "Öğretmen Öz Yeterlik Ölçeği" kullanılmıştır. Türkçe'ye uyarlanan ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır.

Öğretmen Öz Yeterlik Ölçeği'nin bu araştırmadaki Cronbach Alpha güvenilirlik değeri $\alpha=.94$ olarak hesaplanmıştır. Ölçek Likert tipinde yetersiz (1), çok az yeterli (2-3), biraz yeterli (4-5), oldukça yeterli (7-8), çok yeterli (9) olarak derecelendirilmektedir. Ölçekten alınacak en düşük puan 24, en yüksek puan ise 216'dır. Ölçekten alınan düşük puan, düşük öz yeterlik inancına, yüksek puan ise yüksek öz yeterlik inancına işaret etmektedir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde, araştırmaya katılan öğretmenlerden elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini test etmek için yapılan Kolmogrov-Smirnov testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre; araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerin öz yeterlik inancı (Sig.=.08, $p>.05$) puanlarının, $p>.05$ 'ten büyük olması nedeniyle, normal dağıldığına karar verilmiştir. İstatistiksel işlemler için SPSS 15.0'dan yararlanılmıştır. Cinsiyete göre öz yeterliğin farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere bağımsız gruplar t-testi tekniği kullanılmıştır. Bununla birlikte hizmet yılına ve çalışılan yerleşim yerlerine göre öz yeterlik inancının farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Gruplar arası farkı belirlemek üzere Post-Hoc karşılaştırmalı analiz tekniklerinden Scheffe testi kullanılmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Araştırma, sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının; cinsiyet, hizmet yılı ve okulun bulunduğu yerleşim yerine göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bulgular sırayla bu değişkenlere göre başlıklar altında incelenmiştir.

3.1. Cinsiyete Göre Sınıf Öğretmenlerinin Öz Yeterlikleri

Sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre öz yeterlik inançlarına ilişkin ortalamalar ve bunların cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bağımsız t testi sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Cinsiyete Göre Sınıf Öğretmenlerinin Ortalamaları ve Öz Yeterlik İnançlarına İlişkin t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	Sd	t	p
Kadın	141	173.96	18.51	399	-2.78	.00*
Erkek	260	179.25	18.06			

* $p<.05$

Tablo 1'de görüldüğü gibi, sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançları [$t_{(399)}=2.78$, $p<.05$] cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Bu bulguya dayanarak bu araştırmada erkek öğretmenlerin öz yeterlik inançlarının ($\bar{X}_{\text{Erkek}}=179.25$, $\bar{X}_{\text{Kadın}}=173.96$) kadın öğretmenlere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

İlgili alan yazın incelendiğinde elde edilen araştırma bulguları farklı sonuçlara işaret etmektedir. Örneğin, cinsiyet değişkenine ilişkin bazı çalışmalar kadınların (Çapri ve Çelikkaleli, 2008; Ekici, 2006) bazı çalışmalar ise erkeklerin daha yüksek öz yeterlik inançlarına sahip olduğunu (Akbulut, 2006; Savran ve Çakıroğlu, 2003) belirlemiştir. Zengin (2003) kadın öğretmenlerin mesleğe atılıncaya kadar geçen süre zarfında erkek öğretmenlere göre daha çok engelle karşılaştıklarından mesleklerine daha sıkı sarıldıklarını, bu nedenle kadın öğretmenlerin öz yeterlik inançlarının daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Çapri ve Çelikkaleli de (2008) Türk toplumunda kadınlara yüklenen geleneksel rolün ve çevrelerindeki bireyler tarafından yapılan sözel iknanın, kadın öğretmenlerin öz yeterlik inançlarını geliştirdiğini ifade

etmektedir. Oğuz ve Topkaya (2008) ise bununla ilgili daha net sonuçlara varabilmek için, daha fazla araştırma bulgusunun gerekli olduğunu, Çapri ve Çelikkaleli (2008) de cinsiyete göre öz yeterlik inancıyla ilgili çalışmaların farklı örneklerle sürdürülmesinin yararlı olacağını ileri sürmektedir.

Benzer biçimde bu araştırma bulgularından farklı sonuçlara ulaşan Güven (2005) ve Kuş (2005) öğretmenlerin öz yeterlik inançlarının cinsiyete göre farklılaşmadığını belirlemişlerdir. Akbaş ve Çelikkaleli (2006); Akbulut (2006); Altunçekiç, Yaman ve Koray (2005); Berkant ve Ekici (2007); Can, Günhan ve Erdal (2005); Coşgun ve İlgar (2004); Çoban ve Sanalan (2002); Gerçek, Yılmaz, Köseoğlu ve Soran (2006); Güven ve Ersin (2007); Karadeniz ve Özdemir (2006); Küçükyılmaz ve Duban (2006) ve Oğuz ve Topkaya (2008) da öğretmen adaylarının öz yeterlik inançlarının cinsiyete göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşmışlardır. Denizoğlu (2008) bu durumun kadın ve erkek arasında, ailede, okul ve meslek yaşantısında görülen eşitsizliğin eskiye oranla daha az yaşanıyor olmasından, sosyal yaşamda kadınların özellikle son yıllarda daha aktif rol almalarından ve meslek hayatlarında erkeklerle kadınlar arasındaki farklılıkların günden güne kapanıyor olmasından kaynaklandığını ileri sürmektedir.

Bu çalışmada erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlerden daha yüksek öz yeterlik inancına sahip olduğu bulgusunun alan yazındaki bulguların bir kısmıyla paralel olduğu, çoğunluğu ile ise farklılaştığı söylenebilir. Bandura'ya (2002) göre araştırmalarda farklı bulguların elde edilmesinin nedeni kültürlerarası farklılaşma olabilir. Çünkü cinsiyete göre öz yeterlik inançları, kültürler arasında farklılık göstermektedir. Bu çalışmada erkek öğretmenlerin öz yeterlik inançlarının kadın öğretmenlerden yüksek çıkması, kültürümüzün erkeğe yüklediği değerin, kadına yüklediği değerden daha yüksek olmasından kaynaklanabilir.

3.2. Hizmet Yıllarına Göre Sınıf Öğretmenlerinin Öz Yeterliği

Hizmet yılı değişkeni altı gruba ayrılmıştır. Bunlar; 1-5, 6-10, 11-15, 16-20, 21-25 ve 26-30 yıl gruplarıdır. Bu altı gruba göre sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarına ilişkin ortalamalar ve bunların hizmet yıllarına göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Hizmet Yıllarına Göre Sınıf Öğretmenlerinin Ortalamaları ve Öz Yeterlik inançlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Hizmet yılı	n	\bar{X}	SS	Sd	F	p
1-5 yıl	54	173.02	17.94	5	1.75	.12
6-10 yıl	58	176.52	20.24	395		
11-15 yıl	91	175.31	20.38	400		
16-20 yıl	73	181.42	17.56			
21-25 yıl	64	178.83	18.80			
26-30 yıl	61	178.85	12.92			
Toplam	401	177.35	17.97			

$p > .05$

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin öz yeterlik inançları [$F_{(5-400)}=1.75$, $p>.05$] hizmet yıllarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Bu bulgulara dayanarak, öğretmenlerin öz yeterlik inançlarının hizmet yıllarına göre farklılaşmadığı söylenebilir.

Öz yeterlik inancının öğretmenlerin hizmet yıllarına göre farklılaşmadığı bulgusunu destekleyen araştırmalarında Yılmaz ve Çokluk-Bökeoğlu (2008), öz yeterlik inancının demografik değişkenlerden çok okul içi değişkenlerden etkilenmekte olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin hizmet yıllarına göre öz yeterlik inançlarının farklılık göstermemesinin beklenen bir sonuç olduğunu belirtmektedir.

Araştırmanın bu bulgusundan farklı bulgulara ulaşan Sağlam (2007) ise öğretmenlerin deneyim süreleri arttıkça, öz yeterlik inançlarının düştüğünü ortaya koymuştur. Yine Ekici (2006) ve Ercan (2007) hizmet yıllarına göre öz yeterlik inançlarının farklılık göstermediğini ortaya koymuşlardır. Başka bir araştırmada Üstüner, Demirtaş, Cömert ve Özer (2009), öğretmen öz yeterlik inançlarının hizmet yıllarına göre farklılaşmadığını, yalnız aritmetik ortalamalarına bakarak öğretmenlerin meslekte çalışma yılı arttıkça öz yeterliklerinin de artma eğiliminde olduğunu ifade etmişlerdir. Bu farklılaşmanın nedenini Kuş (2005), öğretmenlik deneyimi fazla olan öğretmenlerin öğretmen yetiştiren okullardan çok daha önceki yıllarda mezun olmalarına ve o zaman öğretmen yetiştiren okulların programlarının daha farklı olmasına bağlamaktadır.

Bandura’ya (1986, 1995) göre bireyler, başkalarının deneyimleriyle benzerlikler kurarak kendilerini, model aldığı bireyler gibi, yeterli görmektedirler. Bu araştırmada hizmet yıllarına göre öz yeterlik inançlarında farklılık olmamasının nedenlerinden biri, uygulamaya katılan deneyimsiz öğretmenlerin, deneyimli olanlardan etkilenmeleri, hatta aralarında benzerlikler kurarak kendilerini yeterli olarak algılamaları olabilir.

3.3. Görev Yapılan Okulların Bulunduğu Yerleşim Yerlerine Göre Sınıf Öğretmenlerinin Öz Yeterlik İnançları

Öğretmenlerin görev yaptıkları okulların buldukları yerleşim yerleri değişkeni üç alt gruba ayrılmıştır. Bunlar; köy, ilçe ve şehir merkezidir. Bu üç alt gruba göre öğretmenlerin öz yeterlik inancına ilişkin ortalamalar ve bu ortalamaların okulların buldukları yerleşim yerlerine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Okulların Bulunduğu Yerleşim Yerlerine Göre Sınıf Öğretmenlerinin Ortalamaları ve Öz Yeterlik İnançlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Yerleşim Yeri	n	\bar{X}	SS	Sd	F	p	Anlamlı Fark
Köy	94	160.62	1.	2	89.49	.00*	1-2
İlçe	188	178.61	16.30	398			1-3
Şehir merkezi	119	188.70	14.07	400			2-3
Toplam	401	175.90	15.02				

p* $<.05$

Tablo 3'te görüldüğü gibi, öğretmenlerin, öz yeterlik inançları [$F_{(2,400)}=89.49$, $p<.05$], okulların buldukları yerleşim yerlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Diğer bir ifadeyle okulların bulunduğu yerleşim yerleri öğretmenlerin öz yeterlik inançları üzerinde etkilidir.

Farkın kaynağını bulmak için yapılan Scheffe testi sonuçlarına bakıldığında, şehir merkezindeki okullarda görev yapan öğretmenlerin ($\bar{X}=188.70$), köydeki ($\bar{X}=160.62$) ve ilçedeki ($\bar{X}=178.61$) okullarda görev yapan öğretmenlere göre öz yeterlik inançları daha yüksektir. Aynı zamanda ilçedeki ($\bar{X}=178.61$) okullarda görev yapan öğretmenlerin, köydeki ($\bar{X}=160.62$) okullarda çalışan öğretmenlere göre öz yeterlik inançları daha yüksektir.

Alan yazın incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının, görev yaptıkları okulların bulunduğu yerleşim yerlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığıyla ilgili herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak, Ercan (2007), merkezi okullarda çalışan öğretmenlerin deneyim sürelerinin daha fazla olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle araştırmacı, merkezi yerleşim yerinde bulunan öğretmenlerin deneyim sürelerinin daha fazla olduğunu, deneyim sürelerinin de kendilerini daha yeterli hissetmelerine neden olduğunu belirtmektedir.

Bireylerin öz yeterlik inancı, diğer bireylerden gelen dönütlerden de etkilenir (Bandura, 1986). Öyle ki Burç (2006) araştırmasında öğretmen, öğrenci, yönetici, müfettiş, okul, çevre ve ailenin birbiriyle sıkı sıkıya etkileşim içinde olan bir bütünün parçaları olduğunu belirtmektedir. Ayrıca olumsuz değerlendirmeler öz yeterlik üzerinde zayıflatıcı etki yapmaktadır (Pajares, 2002). Bandura'ya (1989) göre bireyin çevresi davranışını, davranışı da çevresini etkileyebilir. Bu bağlamda öğretmenin davranışları bulunduğu yerleşim yerinden etkilenecektir. Dursun (2006) da yaptığı bir araştırmada köyde yaşayan öğrenci velilerinin, çocukların eğitimiyle yakından ilgilenmediğini ve eğitime karşı olumsuz tutum içinde olduklarını belirtmektedir. Benzer bir araştırmada, köylerdeki ve ilçelerdeki şartların eğitim için elverişli olmamakla birlikte, öğrenci başarısını da olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir (Çabuk-Kaya, 2006). Bunun birçok nedeni olmasına karşın, köylerde görev yapan öğretmenler, ilçelerde ya da şehir merkezlerinde görev yapanlara göre, bu başarısızlığın sorumlusunun kendisi olduğunu düşünüyor ve kendini yetersiz olarak değerlendiriyor olabilir. Bu durumda öğretmenden beklentinin ve öğretmenle iletişimin köylerde, ilçe ve merkezlere göre düşük olması da öğretmenin öz yeterlik inancını düşürüyor olabilir. Diğer bir deyişle velilerin, okul müdürlerinin ve okuldaki diğer öğretmenlerin, köyden merkeze doğru daha destekleyici ve öğretmeni takdir edici konuşmalar yapması (sözel ikna), öğretmenlerin kendilerini daha yeterli algılamalarının nedeni olabilir. Bu bilgiler göz önüne alındığında ilçe ve şehir merkezindeki öğretmen çevrelerinin, öğretmenlerin öz yeterlik inancını artırıcı özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, ulaşım zorluğu, okulun fiziksel özelliklerinin zayıflığı, olumsuz eğitim yaşantıları ve benzeri nedenlerle köyde görev yapan öğretmenler, öz yeterlik inançlarını daha düşük algılıyor olabilir.

4. Sonuç ve Öneriler

4.1. Sonuçlar

1. Erkek sınıf öğretmenlerinin öz yeterlik inançlarının kadın öğretmenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. Sınıf öğretmenlerinin hizmet yıllarına göre öz yeterlik inançları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

3. Sınıf öğretmenlerin görev yaptıkları okulların bulunduğu yerleşim yerlerine göre öz yeterlik inançları arasında anlamlı fark bulunmuştur. İl merkezindeki okullarda görev yapan öğretmenlerin ilçe ve köylerdeki okullarda görev yapan öğretmenlere göre öz yeterlik inançlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda ilçelerdeki okullarda görev yapan öğretmenlerin, köylerdeki okullarda görev yapan öğretmenlere göre öz yeterlik inançlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2. Öneriler

1. İl merkezi ve ilçelerdeki okullarda öğretmenin öz yeterlik inançlarını etkileyebilecek koşulların ve öğretmen çevrelerinin farkının neler olduğu araştırılabilir.

2. İlçe ve köylerdeki okullarda, merkez okullara benzer faaliyetler düzenlenip, okullarda bu yönde iyileştirmeye gidilebilir.

3. Araştırma farklı branşlardaki öğretmen gruplarına da uygulanabilir.

4. Araştırmada veri toplamak ve çözümlmek için nicel yöntemlerden yararlanılmıştır. Aynı konuda nitel yöntem ve teknikler kullanılarak daha açıklayıcı ve farklı bulgular elde edilebilir.

5. Bu araştırmanın farklı illerde yapılmasının araştırmaya farklı boyutlar katacağı düşünülmektedir.

6. Erkek öğretmenlerin öz yeterlik inançlarının, kadın öğretmenlere göre daha yüksek çıkmasının nedenleri araştırılabilir. Bu bulgular ışığında kadın öğretmenlerin de yüksek öz yeterlik inancına sahip olmasını sağlayacak etkinlik ve yaşantıların sağlanması için neler yapılabileceği ortaya konabilir.

Kaynakça

- Akbaş, A. & Çelikkaleli, Ö. (2006). Sınıf öğretmeni adaylarının fen öğretimi öz-yeterlik inançlarının cinsiyet, öğrenim türü ve üniversitelerine göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 98-110.
- Akbulut, E. (2006). Müzik öğretmeni adaylarının mesleklerine ilişkin öz yeterlik inançları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 24-33.
- Altunçekiç, A., Yaman, S. & Koray, Ö. (2005). Öğretmen adaylarının öz-yeterlik inanç düzeyleri ve problem çözme becerileri üzerine bir araştırma (Kastamonu İli örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 93-102.
- Ashton, P. T. & Webb, R. B. (1986). *Making a difference: Teachers' sense of efficacy and student achievement*. New York: Longman.

- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175-1184.
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachaudran (Ed.). *Encyclopedia of Human Behaviour*, 71-78. Web: www.des.emory.edu/mfp/BanEncy.html adresinden 13 Ocak 2009'da alınmıştır.
- Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. In A. Bandura (Ed.). *Self-Efficacy in Changing Societies*. New York: Cambridge University Press, 1-45.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy, The exercise of control*. New York: W. H. Freeman and Company.
- Bandura, A. (2002). Social cognitive theory in cultural context. *Applied Psychology: An International Review*, 151, 269-290.
- Berkant, H. G. & Ekici, G. (2007). Sınıf öğretmeni adaylarının fen öğretiminde öğretmen öz yeterlik inanç düzeyleri ile zeka türleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 113-132.
- Can, B. T., Günhan, B. & Erdal, S. (2005). Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen derslerinde matematiğin kullanımına yönelik öz yeterlik inançlarının incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 38-46.
- Coşgun, S. & İlgar, Z. (2004). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık deneyimi çalışmalarının adayların öz yeterlilik algılarına etkisi. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi*, Malatya: 6-9 Temmuz.
- Çabuk-Kaya, N. (2006). Taşınabilir eğitim programındaki ilköğretim öğrencilerinin durumları: Silopi köyleri örneğinde bir sosyal değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 46(2), 105-116.
- Çapa, Y., Çakıroğlu, J. & Sarıkaya, H. (2005). Development and validation of Turkish version of teachers' sense of efficacy scale. *Eğitim ve Bilim (Education and Science)*, 30(137), 74-81.
- Çapri, B. & Çelikkaleli, Ö. (2008). Öğretmen adaylarının öğretmenliğe ilişkin tutum ve mesleki yeterlik inançlarının cinsiyet, program ve fakültelerine göre incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15), 33-53.
- Çoban, T. A. & Sanalan, V. A. Sanalan (2002). Fen bilgisi öğretimi dersinde özgün deney tasarım sürecinin öğretmen adayının öz yeterlilik algısına etkisi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 1-10.
- Demirel, Ö. (1993). *Genel öğretim yöntemleri*. On Birinci Baskı. Ankara: Usem Yayınları.

- Denizoğlu, P. (2008). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen bilgisi öğretimi öz yeterlik inanç düzeyleri, öğrenme stilleri ve fen bilgisi öğretimine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dursun, F. (2006). Birleştirilmiş sınıflarda eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 33-57.
- Ekici, G. (2006). Meslek lisesi öğretmenlerinin öğretmen öz yeterlik inançları üzerine bir araştırma. *Eğitim Araştırmaları*, 6(24), 87-96.
- Enochs, L. G. & Riggs, I. M. (1990). Further development of an elementary science teaching efficacy belief instrument: A preservice elementary scale. *School Science and Mathematics*, 90(8), 694-706.
- Ercan, S. (2007). *Sınıf öğretmenlerinin bilimsel süreç beceri düzeyleri ile fen bilgisi öz yeterlik düzeylerinin karşılaştırılması (Uşak İli örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gerçek, C., Yılmaz, M., Köseoğlu, P. & Soran, H.(2006). Biyoloji eğitimi öğretmen adaylarının öğretiminde öz yeterlik inançları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39(1), 57-73.
- Gibson, S. & Dembo, M. H. (1984). Teacher efficacy: A construct validation. *Journal of Educational Psychology*, 76(4), 569-582.
- Güven, S. (2005). *Devlet okulları ilköğretim birinci kademedeki çalışan İngilizce öğretmenlerinin profil ve yeterlik algıları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güven, B. & Ersin, E.(2007). Sınıf öğretmeni adaylarının Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilimler Öğretimi I dersine ilişkin öz yeterlik algıları ve bilişsel tutumlarının belirlenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 15-32.
- Henson, R. K. (2001). The effects of participation in teacher research on teacher efficacy. *Teaching and Teacher Education*, 17(7), 819-836.
- Karadeniz, B. C. & Özdemir, N. (2006). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya öğretiminde öz yeterlik algıları. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 22-30.
- Kiremit, H. (2006). *Fen bilgisi öğretmenliği öğrencilerinin biyoloji ile ilgili öz- yeterlik inançlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kurbanoğlu, S. S. (2004). Öz-yeterlik inancı ve bilgi profesyonelleri için önemi. *Bilgi Dünyası*, 5(2), 137-152.
- Kuş, E. (2005). *Öğretmenlerin bilgisayar öz yeterlik inançları ve bilgisayar destekli öğretim yönelik tutumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Küçükylmaz, E. A. & Duban, N. (2006). Sınıf öğretmeni adaylarının fen öğretimi öz-yeterlik inançlarının artırılabilmesi için alınacak önlemlere ilişkin görüşleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 1-23.
- Locke, E. A. & Latham, G. P.(1990). *A theory of goal setting and task performance*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2004). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri taslağı*. Web: http://www.oyegm.meb.gov.tr/ogr_yet/ yeterlik/yet.htm adresinden 12 Kasım 2008'de alınmıştır.
- Oğuz, A. & Topkaya, N.(2008). Orta öğretim alan öğretmenliği öğrencilerinin öğretmen özyeterlik inançları ile öğretmenliğe ilişkin tutumları. *Akademik Bakış*, 14. Web: <http://www.akademikbakis.org/14/ozyeter.htm> adresinden 23 Aralık 2008'de alınmıştır.
- Özkan, Ö., Tekkaya,C.& Çakıroğlu, J.(2002). Fen bilgisi aday öğretmenlerin fen kavramlarını anlama düzeyleri, fen öğretimine yönelik tutum ve öz-yeterlik inançları. V. Ulusal Fen Bilimleri Ve Matematik Eğitimi Kongresinde Sunulmuş Bildiri.
- <http://www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek5/bkitabi/PDF/OgretmenYetistirme/Bildiri/t300.pdf> adresinden 2 Eylül 2008'de alınmıştır.
- Pajares, F. (2002). Overview of social cognitive theory and self-efficacy. Web: <http://www.emory.edu/EDUCATION/mfp/eff.html> adresinden 12 Mart 2009'da alınmıştır.
- Plourde, L. A. (2001). The genesis of science teaching in the elementary school: the influence of student teaching. Web: http://www.ed.psu.edu/CI/Journals/2001aets/su1_08_plourde.rtf. adresinden 07 Şubat 2009'da alınmıştır.
- Ross, J. A. (1992). Teacher efficacy an the effect of coaching on student achievement. *Canadian Journal of Education*, 17(1), 51-65.
- Sağlam, F. (2007). *İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin derslerinde bilgi teknolojisi kaynaklarından yararlanma öz yeterlikleri ve etki algılarının değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Savran, A. & Çakıroğlu, J. (2003). Differences between elementary and secondary preservice science teachers' perceived efficacy beliefs and their classroom management beliefs. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 2(4).
- Sharp, C. (2002). Study support and the development of self-regulated learner. *Educational Research*, 44(1), 29-42.
- Sparks, D. (1983). Practical solutions for teacher stres. *Theory into Practice*, 22(1), 33-42.

- Tschannen-Moran, M. & Woolfolk-Hoy, A. (2001). Teacher efficacy: Capturing an elusive construct. *Teaching and Teacher Education, 17*(7), 783-805.
- Tschannen-Moran, M., Woolfolk-Hoy, A. & Hoy, W. K. (1998). Teacher efficacy: Its meaning and measure. *Review of Educational Research, 68*(2), 202-248.
- Türkmen, L. (2007). The influences of elementary science teaching method courses on a Turkish teachers college elementary education major students' attitudes towards science and science teaching. *Journal of Baltic Science Education, 6*(1), 66-77.
- Üstüner, M., Demirtaş, H., Cömert, M. & Özer, N. (2009). Ortaöğretim öğretmenlerinin öz yeterlik algıları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9*(17), 1-16.
- Woolfolk-Hoy (2000). Changes in teacher efficacy during the early years of teaching. Paper presented at the American Educational Research Association, New Orleans, LA.
- Yılmaz, K. & Çokluk-Bökeoğlu, Ö. (2008). İlköğretim okulu öğretmenlerinin yeterlik inançları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 41*(2), 143-167.
- Zengin, U. K. (2003). *İlköğretim öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ve sınıf içi iletişim örüntüleri*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Zimmerman, B. J. (2000). Self-efficacy: An essential motive to learn. *Educational Psychology, 25*, 82-91.

